

FRANCOUZSKÉ PROVENIENCE V KNIHOVNĚ KRITIKA A TEORETIKA UMĚNÍ KARLA TEIGA V KNIHOVNĚ NÁRODNÍHO MUZEA

Jaroslava Kašparová – Jana Konečná

French Provenance in the Personal Library of the Art Critic and Theorist Karel Teige in the National Museum Library

Abstract: The National Museum Library contains the personal library of an outstanding Czech critic and modern art theorist, Karel Teige. From the 1920s, he was in touch with the founders and important representatives of modern art movements, mostly from France, whose relations and cooperation are i.a. demonstrated by the books donated to him. The article presents several dedications by André Breton, Tristan Tzara, Filippo Tommaso Marinetti, Le Corbusier and Salvador Dalí.

Keywords: Karel Teige (1900–1951) – personal library – National Museum Library – dedication – figures of modern art – 20th century

V Knihovně Národního muzea se nachází převážná část osobní knihovny významného českého kritika a teoretika moderního umění Karla Teiga (1900–1951). Odborná činnost propagátora avantgardních směrů, kulturního organizátora a teoretika poetismu a surrealismu, byla, jak je známo, mnohostranná; zasahovala od architektury, výtvarného umění, filmu, divadla, fotografie, knižní kultury až po literaturu. Rozmanitá a tematicky zajímavá byla také Teigova osobní knihovna, která se do dnešních dnů dochovala z větší části v Národním muzeu, méně pak v Památníku národního písemnictví¹ a částečně i v osobním majetku dědiců Vratislava Effenbergera.¹

Teigovu knižní kolekci (3 828 sv.) v Knihovně Národního muzea tvoří knihy koupené od příbuzných roku 1954, soubor 511 knih postoupených do Muzea roku 1962 Památníkem národního písemnictví (knihy zabavené Státní bezpečností) a menší knižní dar příbuzných v roce 2013. Fond obsahuje převážně uměleckohistorickou literaturu – tituly z teorie a dějin umění, zejména moderního, v češtině, francouzštině, v němčině, ruštině a dalších jazycích, českou a francouzskou krásnou literaturu, zejména soudobou poezii, politickou, filozofickou literaturu a časopisy. Zpracovány jsou pouze nové přírůstky z roku 20013;² knihám byla větší pozornost z hlediska obsahového a provenienčního byla věnována až v souvislosti s projektem „PROVENIO“.³

Karel Teige zdědil knihovnu po svém otci Josefu Teigovi (1862–1921), historiku a archiváři hlavního města Prahy, a rozmnožoval ji svými akvizicemi, převážně z francouzské literatury. Byla proslulá již za jeho života, jak vyplývá ze vzpomínek jeho přátel – Jaroslava Seiferta⁴ nebo Zdeňka Kalisty.⁵ Moderní francouzské autory tak členové Devětsílu poznávali často právě díky knihám, které Teige vlastnil a z nichž přátelům předčítal a překládal: „A tak bez únavy četl nám a hned překládal verše Apollinairovy. Tak jsme poznali nejen Alkoholy, ale i Kaligramy, verše Jacobovy, Cocteauovy, Cendrarovy i básně Reverdyho a ostatních moderních básníků, když Vildrakova krásná kniha lásky, kterou jsme milovali předtím, ustoupila do pozadí, protože se k nám, hlavně dik Teigovi, hrnul kubismus, futurismus i Tzarovo dada“.⁶

Teige a Paříž, pařížská avantgarda a Teige

Přátelské kontakty s představiteli francouzského uměleckého světa Teige udržoval již od roku 1921, intenzivněji pak od roku 1922, kdy poprvé navštívil Paříž. Mladého Teiga pařížská metropole dvacátých let minulého století uchvátila svou krásou, kterou citlivě vnímal i díky silnému milostnému vzplanutí k Emě Häuslerové, pozdější manželce architekta a designéra Eugena Linharta (1898–1949),⁷ lásce

¹ O části Teigovy knihovny, 295 svazků, kterou v roce 1994 převzala Knihovna Památníku národního písemnictví od Státního ústředního archivu (SÚA), pojednává článek Aleny Petruželkové v tom to sborníku, s. 93–98. Literární pozůstalost Teigova je uložena v Literárním archivu PNP (viz BOHATEC 1967 a HAMANOVÁ 1968).

² Dar z roku 2013 – autorské výtisky cizojazyčných Teigových knih a knih o něm z druhé poloviny. 20. století vydané v Čechách i zahraničí.

³ PROVENIO-TEIGE. Viz též KONEČNÁ 2015. O komplikované historii Teigovy knihovny po jeho smrti viz podrobně FIALOVÁ 2016.

⁴ „K veliké odborné historické knihovně starého pána na jedné stěně rozlehlé pracovny připojil Teige poněkud neorganicky knihovnu svou. Byla to zvláště moderní literatura francouzská a její české překlady.“ (SEIFERT 1982, s. 245). „Teige kupoval u Topiče i všechny monografie moderního umění. A tak jsme poznávali Picassa i Braqua a všechny pozoruhodnější zjevy francouzského a italského moderního malířství.“ (SEIFERT 1982, s. 246–247).

⁵ „Když jsem přišel poprvé k Teigovi do jeho bytu v Černé ulici, utkvěl jsem očima nejvíc na veliké knihovně, před kterou mne uvedl. Především mne tehdy zaujaly svazky francouzské moderní poezie, které Teige z ní vytahoval: Apollinaire, Romain, Duhamel, Vildrac, Max Jacob a další.“ Viz KALISTA 2005.

⁶ SEIFERT 1982, s. 246.

⁷ Srov. HAMANOVÁ 1990, s. 189–251.

bohužel nenaplněné. Tento první pařížský pobyt nepochybně významně ovlivnil myšlenkové i citové zrání Teigovy osobnosti. Do Paříže, kde měl řadu českých i francouzských přátel, se vracel i v dalších letech (1924, 1927 a 1929).⁸ Na cestu z roku 1924, kterou Teige podnikl společně s básníkem Jaroslavem Seifertem, vzpomíná po letech Seifert v knize *Všechny krásy světa* s nadšením i jistou nostalgií. Vzpomíná na to, jak jej Teige přemluvil, aby si na cestu dali ušít „nové pěkné šaty“, aby, jak píše Seifert, „také trochu reprezentovali i naše moderní umění“, i na setkání s mladou neznámou Pařížankou, jako „vystříženou z *Colletina románu*“ cestou za malířem Símu.⁹ Pařížský pobyt v nich zanechal silné dojmy, neboť: „v Paříži je krásně, i když prší. Natož když je pěkně ...“. Pomíjivost těch pařížských dní si uvědomil Seifert až po letech.¹⁰

Osobní a umělecké kontakty s čelnými představiteli moderní evropské avantgardy se promítly i do skladby Teigovy osobní knihovny. Najdeme v ní řadu cenných i unikátních knižních exemplářů, jejichž kulturní hodnota je znásobena tím, že obsahují doklady o Teigových kontaktech v podobě autorských rukopisných dedikací a vpisků, které doplňují majitelovy čtenářské poznámky a přípisky či různé doplňující materiály Teigem do knih vložené. Teige byl totiž nejen bibliofil (knihy si pravidelně označoval rukopisným či tištěným exlibris, k němuž připojoval dataci), ale především čtenář. Kolekce Teigových knih (dochovaná v Národním muzeu) představuje nejen významný výpovědní pramen česko-evropských, potažmo česko-francouzských kulturních vztahů, ale také dodnes nevyužitý důležitý zdroj ke studiu vývoje i proměn Teigovy umělecké osobnosti.

V rámci výzkumu knižních proveniencí projektu „PROVENIO“ byla pozornost zaměřena právě na některé významné představitele francouzské moderní poezie a na čelné představitele evropských avantgardních proudů. Jedná se o tři významné osobnosti francouzské literatury (André Bretona, Philippa Soupaulta a Paula Éluarda) a čtyři umělce z jiných zemí ve Francii působící nebo s Francií spjatých (Tristana Tzaru, Filipa Tomasa Marinettiho, Le Corbusiera a Salvadora Dalího).

Philippe Soupault (1897–1990)

Francouzský dadaistický a surrealistický básník a dramatik Philippe Soupault Prahu navštívil už v roce 1927. Zde se setkal a sprátelil se členy uměleckého sdružení Devětsil a v Měšťanské besedě pronesl přednášku na téma *Lautréamont a moderní francouzský román*. Návštěva zanechala na všechny hluboký dojem. Tak např. Adolf Hoffmeister na ni vzpomíná takto: „*Philippe Soupault byl první představitel francouzské avantgardy, který přijel do Prahy. Přijel se svou paní Marií Louisou a s Léonem-*

*Pierrem Quintem, který napsal velice citlivou knihu o Marcelu Proustovi. Uspořádali jsme Soupaultovi básnické uvítání. Toho dne roku 1927 Penklub patřil avantgardě. I Karel Čapek a dr. K. H. Hilar seděli na křídle stolu. Oběd se konal v právě otevřeném Společenském klubu v paláci Sylvy-Tarouccy na Příkopech. Bylo teplo a otevřenými okny vál vítr záclonami. Nezval předsedal. Moc se mluvilo. V Čechách se vždycky mluví přes moc. Mluvil Nezval, Soupault, Teige, já a Jiří Voskovec předčítal Nezvalovu báseň, kterou nádherně přeložil do francouzštiny: 'Poème pour Philippe Soupault'. V básni oslovil Nezval Soupaulta a prosil ho, aby vyřídil naše vzkazy Guillaumu Apollinairovi a Georgesu Ribemontu-Dessaignesovi.“¹¹ Na Nezvala udělal Soupault také velký dojem. „*Sedět tedy v Praze se spoluautorem Manifestu surrealismu byla pro nás velká věc. Teigeho zajímalo na Soupaultovi, že je kamarádem Ribemonta Dessaignese, a Soupault nám s radostí vypravoval o básnících, jejichž jména jsme sotva znali, jako o Paulu Eluardovi, a především o Apollinairovi [...]“* píše ve svých pamětech.¹²*

Soupault věnoval Teigovi na památku pražského setkání sbírku básní *Les Champs magnétiques*, kterou napsal s André Bretonem v roce 1919 (Paris 1920). Kniha obsahuje autorovo francouzské věnování: „*Karlu Teigemu v upomínku na naše první setkání, [věnuji] tuto knihu, do níž jsem uložil celý svůj revoluční esprit, který je tak blízký tomu jeho přítel Philippe Soupault“*. Teige na titulní list knihy uvedl své rukopisné exlibris „*Karel Teige 1927“*.¹³

Jiným titulem Teigovi věnovaným byl román *Corps perdu* (Paris 1926). Ten Teige získal, jak o tom svědčí Soupaultovo rukopisné exlibris psané francouzsky, rovněž za spisovatelova pobytu v Praze („*Karlu Teigovi v upomínku příliš krátkého pobytu v Praze přátelsky Philippe Soupault“*).¹⁴ Také tuto si knihu Teige podepsal: „*Karel Teige 1927“*.

⁸ V Soupaultově knize *Les Frères Durandea* si Teige v textu o Paříži podtrhl příznačně tento text: „*Paris, ville sans dates, sans regrets où l'obli est plus forte que la mort.* ...“ (exemplář Teige sign. 2835, s. 14).

⁹ SEIFERT 1982, s. 585 a 586.

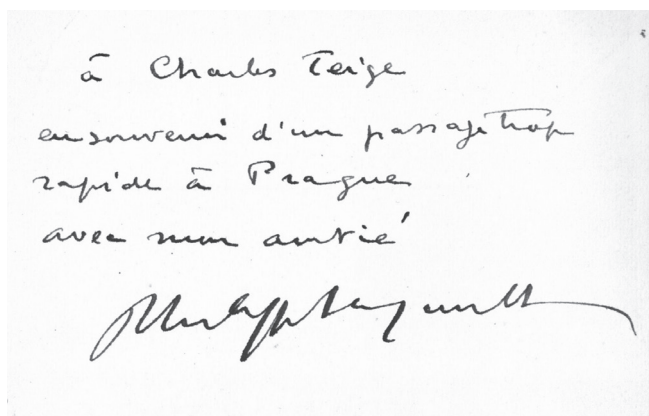
¹⁰ „... Sbohem Paříži! Už nikdy nebudeš tak krásná! Když jsme se vrátili do Prahy, bylo nám asi dvacet pět let a měli jsme v očích nadšení. A touhy! Škoda jen, že jsme si tehdy jen málo uvědomovali přítomnost svého štěstí. Žel, to se pozná, až je už všechno pryč.“ (SEIFERT 1982, s. 586).

¹¹ HOFFMEISTER 1988, s. 75–76.

¹² NEZVAL 1978, s. 191.

¹³ FOND TEIGE, sign. 3362. Titul figuruje také v Nezvalově knihovně (Knihovna Památníku národního písemnictví, Nezvalova knihovna, sign. Nezval 489), otázkou je, zda se jedná také o Soupaultův dar z r. 1927.

¹⁴ FOND TEIGE, sign. Teige 3346.

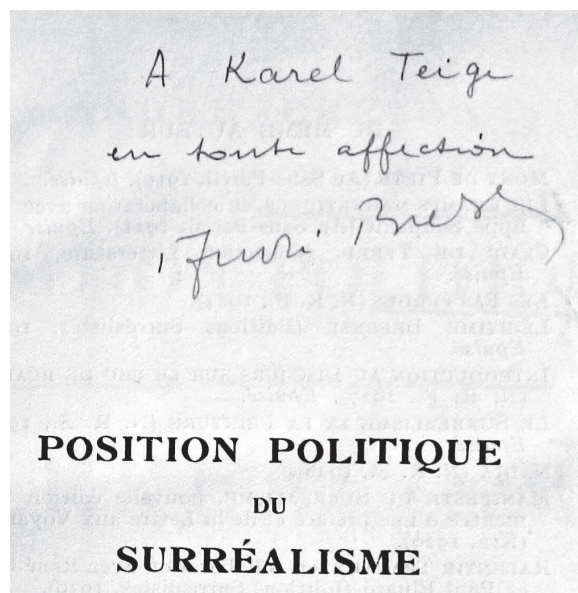
Román *Le cœur d'or* (Paris 1927) byl zjevně dalším autorovým darem českým přátelům – knihu měl ve své knihovně nejen Teige, ale i Nezval¹⁵ a Hanuš Jelínek¹⁶ (jeho exemplář obsahuje dedikaci „à M. Jelinek en souvenir des jours charmants de Prague tres fidele pour lui Philippe Soupault“). Jelínek měl ve své knihovně i další Soupaultovy knihy s autorovým osobním věnováním: mj. romány *Les Dernières nuits* (Paris 1928),¹⁷ *En joue!* (Paris 1925),¹⁸ *Le Nègre* (Paris 1927)¹⁹ anebo *Les Frères Durandea* (Paris 1924).²⁰ Posledně jmenovaná kniha byla přeložena do češtiny (*Bratři Durandea*, Praha 1926) a exempláře tohoto českého překladu, s dedikací podepsanou autorem, se nachází jak v knihovně Teiga, Nezvala, tak i Jaroslava Ježka.²¹ Ježkův zájem o osobnost a dílo Soupaulta (a osobní Ježkův kontakt se spisovatelem) potvrzuje Nezval ve svých pamětech.²²

André Breton (1896–1966)

Vítězslav Nezval nabídl André Bretonovi, básníku prozaiku, zakladateli a hlavnímu teoretikovi surrealismu, a jeho pařížské surrealistické skupině spolupráci v roce 1933. Breton byl ve stálém kontaktu s českou avantgardou a navštívil Československo několikrát. Bylo to jednak v roce 1934 (19. března 1934 byla v Praze za jeho osobní účasti a přítomnosti Paula Eluarda V. Nezvalem založena Surrealistická skupina v ČSR) a také na jaře roku 1935, kdy přijal pozvání V. Nezvala. Breton přijel se svou ženou, básníkem Paulem Éluardem a malířem Josefem Šímou. Českými surrealisty (zejm. Toyen, Jindřichem Štýrským a Teigem) byl nadšeně přijat. V rámci svého pobytu navštívili řadu měst (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Brno). Breton přednesl několik

přednášek o surrealismu v Praze a Brně (např. *Surrealismus v poesii a v malířství, Co je surrealismus?*), Éluard přispěvek *O surrealistické poesii*.

Breton daroval, zřejmě za tohoto pobytu v roce 1935, Teigovi i Nezvalovi svoji knihu *Position politique du surréalisme*, vydanou v Paříži téhož roku. Exemplář v Teigově knihovně obsahuje toto věnování: „Karlů Teigovi co nejsrdečněji André Breton“.²³ Teige si knihu označil rukopisným exlibris „Karel Teige 1935“.

Není to ovšem jediná kniha, kterou Teige od Bretona dostal. Již roku 1932 si Teige do své knižní sbírky zařadil básnickou sbírku *Le Revolver à cheveux blancs* (Paris 1932), a to s věnováním: „A Karel Teige 'Les théâtres vagabonds des saisons qui auront joué ma vie sous mes sifflets' très amical hommage d' André Breton“.²⁴ Teige si ji na titulní straně podepsal („Karel Teige 1932“). Knihu s ilustracemi Salvadora Dalího měl ve své knihovně také Nezval a Jelínek, rovněž s básnickovou dedikací.²⁵

V Teigově knihovně se dochovala dále např. Bretonova básnická sbírka *Point du jour* (Paris 1934), opět s rukopisnou dedikací Bretona („A Karel Teige de tout cœur André Breton“) a Teigovým rukopisným exlibris (podpis) z r. 1934.²⁶ Jiný exemplář této knihy, i s dedikací Bretona, se nachází v osobní knihovně V. Nezvala.²⁷

¹⁵ FOND TEIGE, sign. Teige 2812 a Knihovna Památníku národního písemnictví, Nezvalova knihovna, sign. Nezval 975.

¹⁶ FOND JELÍNEK, sign. Jelínek 387.

¹⁷ FOND TEIGE, sign. Teige 2839, FOND JELÍNEK, sign. 46 H 355 a Knihovna Památníku národního písemnictví, Nezvalova knihovna, sign. Nezval 350.

¹⁸ FOND TEIGE, sign. Teige 2994 a FOND JELÍNEK, sign. 46 H 353.

¹⁹ FOND TEIGE, sign. Teige 2804 a FOND JELÍNEK, sign. Jelínek 390.

²⁰ FOND TEIGE, sign. Teige 2835 (s exlibris Teiga z r. 1935 a s dedikací „à Karel Teige avec mon souvenir tres amical Philippe Soupault“) a FOND JELÍNEK, sign. Jelínek 388. Ježkovi do exempláře napsal: „à Jar. Ješek dont je voudrais bien entendre musique très amicalement Philippe Soupault“. K Ježkově knihovně viz KNIHOVNY VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ. Osobní knihovna Jaroslava Ježka [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <<http://www.osobniknihovny.cz/libraryDetail.do?categoryId=1113>>.

²¹ SKRZNASKRZ 2002, s. 193.

²² NEZVAL 1978, s. 192.

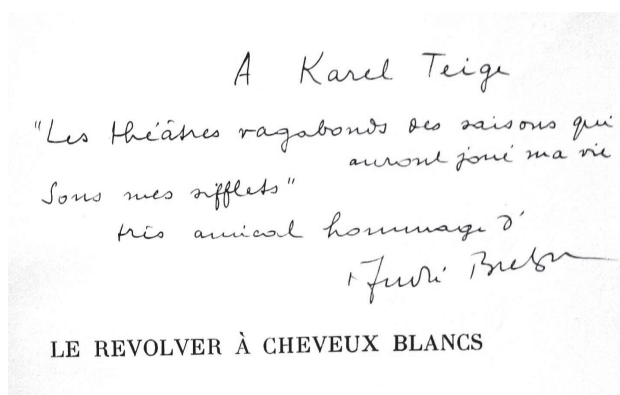
²³ FOND TEIGE, sign. Teige 3380. V Nezvalově osobní knihovně je tento titul dochován s Bretonovou dedikací (Knihovna Památníku národního písemnictví, Nezvalova knihovna, sign. Nezval 721).

²⁴ FOND TEIGE, sign. Teige 3374.

²⁵ Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 354. FOND JELÍNEK, sign. Jelínek 115 (na předtitulním listě „A H. Jelineck très sincère hommage d' André Breton“).

²⁶ FOND TEIGE, sign. Teige 3621.

²⁷ Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 39.

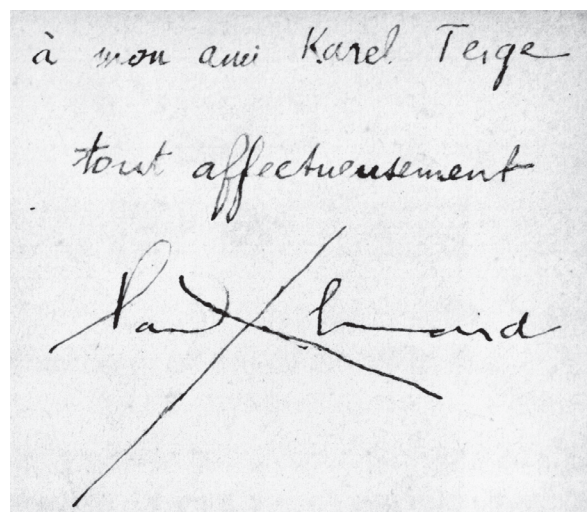
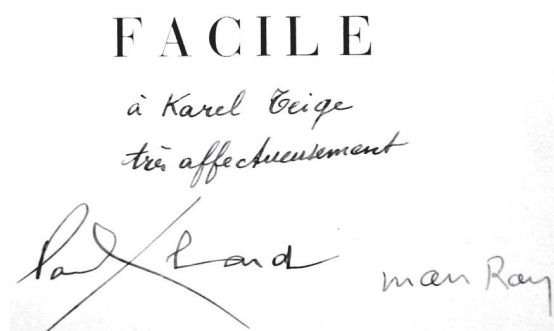
Bretonovy knihy jsou v Teigově dochované knihovně silně zastoupeny (celkem 23 položek, z toho 14 knih jsou francouzská vydání). Oba (Teige i Nezval) vlastnili další stejné slavné surrealistické tituly – mezi nimi knihu esteticko-teoretických studií *Les Pas perdus* (Paris 1924)²⁸ anebo díla, která Nezval brzy přeložil do češtiny, jako román *Nadja* (Paris 1928),²⁹ na něj navazující prózu *Les Vases communicants* (Paris 1932),³⁰ evidentně též s autorovou dedikací aj. Podrobnější průzkum těchto knih, a to spolu s exempláři dochovanými v Nezvalově knihovně, bude určitě zajímavý a přínosný. Navíc ne všechny Bretonovy knihy vydané ve třicátých letech 20. století představují Teigovy dobové akvizice. Důkazem toho jsou Bretonovy surrealistické manifesty *Manifest du surréalisme* (Paris 1929)³¹ a *Second manifeste du surréalisme* (Paris 1930),³² které Teigovi darovala jeho družka Eva Ebertová až v roce 1946, jak to dokládají její rukopisná věnování.

Paul Éluard (1895–1952)

Básník Paul Éluard Prahu a Československo navštívil několikrát. Jednak v souvislosti s pozváním českých surrealistů (v roce 1934 a 1935), poté i po druhé světové válce, již jako přesvědčený komunista (v r. 1952). Neudiví nás proto, že Éluardovo dílo je v řadě knihoven českých intelektuálů poměrně dobře zastoupeno jak v originále, tak v překladech. Cenné exempláře s osobními věnováními básníka se samozřejmě dochovaly jak v Nezvalově, tak Teigově knihovně. Tam jsou knihy Paula Éluarda zastoupeny 16 tituly, převážně ve francouzštině (9 knih), českých překladů je méně (7 titulů).

Při svém pobytu v Československu v roce 1935 Éluard prezentoval svoji nedávno vydanou surrealistickou sbírku intimní lyriky *La Rose publique* (Paris, 1934); u příležitosti přednášky do brněnského rádia 5. dubna 1935 zazněla v pořadu i ukázka z této sbírky ve francouzském originálu.³³

Knihu zjevně daroval českým přátelům na památku. S určitostí Vítězslavu Nezvalovi (knížka se s Éluardovým osobním věnováním dochovala v Nezvalově knihovně)³⁴ a Karlu Teigovi. Tomu již patrně dříve, protože exemplář dochovaný v osobní Teigově knihovně³⁵ nese několikeré majitelovo exlibris z roku 1934 („Karel Teige 1934“) a Éluardovo věnování „à Karel Teige avec toute ma sympathie Paul Eluard“. Básně Teiga zjevně zaujaly – kniha nese četné stopy četby. Sbírkou *Veřejná růže* našla ohlas u české umělecké avantgardy, nejen v originále, ale také v české verzi; k českým čtenářům se dostala o dva roky později (1936) – v překladu Vítězslava Nezvala a Bedřicha Vaníčka a ve sličné typografické a výtvarné úpravě Jindřicha Štýrského.³⁶

V roce 1935 věnoval Éluard Teigovi patrně i svou knihu básní *Facile* (Paris 1935) Básně doprovodil fotografiemi Man Ray, významný americký surrealistický malíř a fotograf: „Karl Teigovi co nejsrdečněji Paul Eluard“, Man Ray“.³⁷ Teige si knihu podepsal obvyklým exlibris „Karel Teige 1935“.

²⁸ FOND TEIGE, sign. Teige 3767 a Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 723.

²⁹ FOND TEIGE, sign. Teige 3752 a Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 360.

³⁰ FOND TEIGE, sign. Teige 3611 a Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 493. Česky v překladu Nezvala jako *Spojité nádoby* (Praha, SVU Mánes 1934, s obálkou Toyen). Překlad je v Teigově knihovně dochován hned dvakrát – sign. Teige 3320 a Teige 3341. Knihu, český překlad *Spojité nádoby* s osobní dedikací Bretona z dubna 1935, měl v knihovně též psychoanalytik, spisovatel, básník, publicista a filozof Bohuslav Brouk (1912–1978) – viz BROUK, Bohuslav 2008.

³¹ FOND TEIGE, sign. Teige 3388 a FOND TEIGE, sign. Teige 3276.

³² FOND TEIGE, sign. Teige 3277.

³³ Srov. *Přednáška André Bretona a báseň Paula Eluarda v MP3*. In: Stanislav Vávra [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <http://stanislav-vavra.cz/index.php?page=autori>.

³⁴ Viz Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 171.

³⁵ FOND TEIGE, sign. Teige 690.

³⁶ Srov. FOND TEIGE, sign. Teige 1519 (s Teigovým podpisem „Karel Teige 1936“).

³⁷ FOND TEIGE, sign. 3453.

**LES
YEUX
FERTILES**

à Karel Teige
avec mon très affectueux souvenir

Paul Eluard

Jiným Éluardovým básnickým titulem zastoupeným v Teigově knihovně je sbírka *Donner à voir* (Paris 1939) Knihu, podepsanou Teigem na titulním listě „Karel Teige 1939“, věnoval „svému příteli Karlu Teigovi co nejsrdčejší Paul Eluard“.³⁸

Nezval i Teige měli ve svých osobních knihovnách také další Éluardovy básnické sbírky, např. *La Vie immédiate* (Paris 1932)³⁹ nebo *Les Yeux fertiles* (Paris 1936)⁴⁰ aj., rovněž s autorovými dedikacemi.

Tristan Tzara (1896–1963)

K dalším cenným autorským dedikacím objeveným v knihovně Teiga patří knihy věnované Tristanem Tzarou, básníkem a dramatikem rumunského původu působícím

à Karel Teige
affectueux hommage
de
Tristan TZARA
Juin 1932

³⁸ FOND TEIGE, sign. Teige 699.

³⁹ FOND TEIGE, sign. Teige 2985 (dedikace: „à Karel Teige très sympathiquement Paul Eluard“, exlibris „Karel Teige 1932“). Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 806.

⁴⁰ FOND TEIGE, sign. Teige 2610 (dedikace: „à Karel Teige avec mon très affectueux souvenir Paul Eluard“, exlibris „Karel Teige 1936“, frontispice – Picassův portrét Eluarda). Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 722.

⁴¹ Byl osudovou láskou herečky Nataši Gollové, která se s ním seznámila v Paříži v r. 1932 v ateliéru Josefa Šímy a nějakou dobu s ním žila ve Francii (naposledy se setkali v roce 1948 v Praze).

⁴² FOND TEIGE, sign. Teige 675.

⁴³ FOND TEIGE, sign. Teige 2526. Knihovna Památníku národního má tento český překlad ve fondu Holanovy osobní knihovny, sign. Holan 1467.

⁴⁴ FOND TEIGE, sign. Teige 2423 a Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 1033.

⁴⁵ Český překlad knihy vlastnil např. též Jaroslav Ježek – viz KNIHOVNY VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ. Osobní knihovna Jaroslava Ježka [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <<http://www.osobniknihovny.cz/libraryDetail.do?categoryId=1113>>.

⁴⁶ FOND TEIGE, sign. Teige 3387. Knihu, jak to dokazuje exemplář v Knihovně Národního muzea, sign. 116 J 240, měl ve své osobní knihovně i režisér Karel Hugo Hillar. Marinettiho kontakty s českým prostředím potvrzují i další knihy věnované např. Karlu Čapkovi – *Le Futurisme* (1911); *Le monoplane du pape* (1912) a *La Bataille de Tripoli* (1912) – viz CATALANO 2013 a KNIHOVNY VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ. Osobní knihovna Karla Čapka [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <<http://www.osobniknihovny.cz/libraryDetail.do?categoryId=1118>>. Čapek překládal jeho básně a byl jedním z propagátorů futurismu u nás.

à Karel Teige
avec le fidèle

SLUNNÁ SILNICE SAMÁ RADOST

100000 et
l'amitié de

Tristan TZARA
Prague le 13 mars 1946

v Paříži, zakladatelem dadaismu. Tzara měl přátelský vztah k české avantgardě, spolupracoval s Devěsilem a a českými surrealisty. Prahu několikrát navštívil, v březnu 1946 zde přednesl dvě přednášky (česky vyšly téhož roku pod názvem *Dialektika poesie. Surrealismus a doba poválečná. Dvě přednášky*).⁴¹ V osobní knihovně Teiga se dochovalo šest Tzarových knih (až na jednu všechny francouzsky; tři z nich vyšly před druhou světovou válkou). Tzara např. Teigovi věnoval svou knihu *Où boivent les loups* (Paris 1932): „Karlu Teigemu srdečný pozdrav od Tristana Tzary červen 1932“⁴² kterou si Teige podepsal „Karel Teige 1932“.

Z knih vydaných po válce měl Teige české vydání sbírky Tzarových básní *Slunná silnice samá radost* z roku 1946 (originál *Une Route seul soleil* vyšel r. 1945), do níž mu autor vepsal věnování „Karlu Teigemu věrně a přátelsky vzpomíná Tristan Tzara Praha 13 března 1946“⁴³ a sbírku *Terre sur terre* (Paris 1946). Ta se dochovala také v Nezvalově knihovně, rovněž s Tzarovou osobní dedikací majiteli.⁴⁴

Filippo Tommaso Marinetti (1874–1944)

Od italského básníka Marinettiho, otce futurismu, měl Teige celkem šest knih, z toho tři v češtině. Slavnou knihu *Les Mots en liberté futuristes*, vydanou v Miláně v roce 1919, Teige četl jak v originále, tak v českém překladu *Osvobozená slova* z roku 1922 (měl ji dokonce ve dvou exemplářích).⁴⁵ Francouzská verze nese dedikaci „Karlu Teigovi ... ? F.T. Marinetti Corso Venezia 50 Milano“.⁴⁶ Teige se na titulním listě podepsal „Karel Teige [1]922“.

a Karel Teige
L'amicizia
futurista
F.T. Marinetti
Corso Venezia 61
Milano

a Karel Teige
L'amicizia
F.T. Marinetti

Dalším Marinettiho titulem, který se dochoval v Teigově knižním celku, je soubor povídek *Novelle colle labbra tinte*, vydaný v roce 1930 ve Veroně, a to s věnováním „Karlu Teigovi přítel F.T. Marinetti“⁴⁷ a opět s podpisem majitele „Karel Teige 1935“.

Marinetti navštívil koncem roku 1921 Prahu a vystupoval se svým futuristickým programem *Večer syntetického divadla* ve Švandově divadle.⁴⁸ Osobně se setkal Teigem, Seifertem a dalšími. Teiga navštívil i v jeho bytě, který ho přijal ve své pracovně. Podle Seiferta recitoval svá *Osvobozená slova* a při recitaci „procházel pokojem, mával rukama, poskakoval i sedal do dřepu.“⁴⁹

Le Corbusier (1887–1965)

Le Corbusier (vl. jm. Charles-Édouard Jeanneret), švýcarsko-francouzský architekt a urbanista mimořádného významu, ovlivnil architekturu a architektky takřka po celém vyspělém světě a řada jeho nápadů a principů zobecněla až

po jeho smrti a jsou používány dodnes. Uznávaný architekt navštívil Prahu poprvé r. 1911, pak též v roce 1924 a 1928. Byl nadšen Veletržním palácem i secesními Karlovými Vary (jím vytvořený plán zástavby Zlína, který jej okouznil, však zůstal nerealizován). Zajímal se o práci českých architektů, mezi nimiž měl řadu přátel a obdivovatelů, ale i kritiků (český avantgardní funkcionalismus se štěpil na skupinu emocionálních funkcionalistů a funkcionalistů vědeckých, tj. sympatizantů i odpůrců Le Corbusierových názorů již v polovině 20. let 20. století).⁵⁰

Karel Teige, který se blíže zajímal o avantgardní architekturu jako teoretik, byl názory Le Corbusiera velmi ovlivněn, i když s nimi později polemizoval (1929–1931). Byl zastáncem čistého (vědeckého) funkcionalismu a Le Corbusierovi vytýkal jeho odklon od funkcionalismu, k němuž došlo zřetelně v roce 1928 (odmítal v architektově práci nadbytečné „estetické elementy“, čili jakékoliv subjektivní prvky).⁵¹ Ve svém architektonickém časopise *Stavba* Teige zkritizoval Le Corbusierův projekt nerealizované stavby světového kulturního centra a sídla Společnosti národů v Ženevě tzv. *Mundanea* a zahájil tak s Le Corbusierem časopiseckou polemiku.⁵²

a Karel Teige
à l'ami Sachlich
Le Corbusier
ou 920

V Teigově knihovně se dochovala řada knih týkající se Le Corbusierových principů architektury a urbanismu (včetně knih o jeho osobě a díle, z toho 9 autorských knih ve francouzštině). Z akvizičního hlediska jsou zajímavé ty knihy, které mu Le Corbusier a také jeho bratranec Pierre Jeanneret (1896–1967), malíř, architekt a designér, od roku 1922 Le Corbusierův blízký spolupracovník, věnovali, nebo do nichž zapsali svá věnování, která naznačují odlišnost jejich uměleckých názorů a názorů Teigových).

Roku 1930 věnoval Le Corbusier Teigemu svou knihu *Précisions sur un état présent de l'architecture et de l'urba-*

⁴⁷ FOND TEIGE, sign. Teige 701.

⁴⁸ K tomuto představení viz např. NEZVAL 1978, s. 81 („[...] Přece však nemohu se nezmínit o nezapomenutelném představení, které uspořádal ve Švandově divadle F. T. Marinetti. [...].“)

⁴⁹ SEIFERT 1982, s. 247.

⁵⁰ K tomu srov. SKRZNASKRZ, s. 183–185 a též Nezvalovy vzpomínky: „Tendence našich mladých architektů, kteří pořádali přednášky a zvali do Prahy nově orientované architektky z evropských středisek, narážela na jistý jejich praktikismus. ... jsouce důslednými hlasateli účelovosti [...] Když zaujali podobné stanovisko také k dílu nejgeniálnějšího svého kolegy Le Corbusiera, zdálo se mně být jejich stanovisko prostě směšné. [...] prohlásil Le Corbusier, že si rozumí v Praze s básníkem víc než s architektky [...]“ (NEZVAL 1978, s. 196).

⁵¹ MUSIL 2009, s. 10–24. Prohlášení Le Corbusiera v jeho časopisecké odpovědi Teigovi v roce 1931, že „funkce krásy je nezávislá na funkci užitečnosti“ de facto znamenalo roztržku s funkcionalismem (LE CORBUSIER 1931, s. 38).

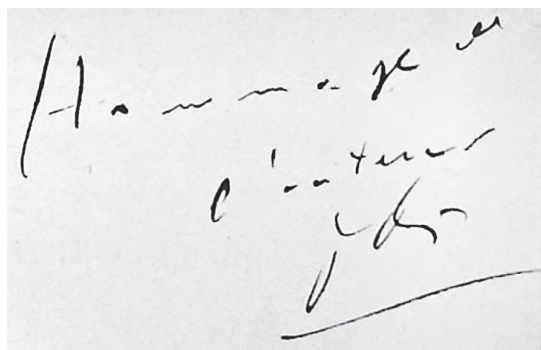
⁵² Viz TEIGE 1928–1929, LE CORBUSIER 1931, TEIGE 1931.

nisme (Paris 1930),⁵³ která znamenala přelom v Le Corbusierově estetice, se slovy: „Karlů Teigemu, člověku věčnému a funkčnímu! Chceš věčnost? Tady je a s ním ostatní. Přátelsky Le Corbusier. Oct 1930“.⁵⁴ Teige se do knihy podepsal o pět let později (viz jeho exlibris na titulním listě „Karel Teige 1935“).

Nebyla to jediná kniha, kde najdeme přátelská, ale poněkud „pichlavá“ věnování. Teige si nechal svázat Le Corbusierovo dílo *Une Maison – un palais. A la recherche d'une unité architecturale* (Paris 1928) reagující na nespravedlivé odmítnutí projektu Mundaneum komisí v r. 1926 společně se spiskem *Requête à Monsieur le président du Conseil de la Société des Nations*, které sepsal spolu s P. Jeanneretem. První dílo nese Teigovo exlibris z roku 1928, druhé exlibris z roku 1931. Předšádka prvního obsahuje toto rukopisné věnování: „à Karel Teige esprit fin de Tchécoslovaquie. Voici des applications architecturales. Voici aussi des „documents“ de quoi faire des petits papiers dans Stavba et ailleurs. Et toute ma vive sympathie à vous, à vos amis et à votre ville PJeanneret nov[embre] 1928“. Druhé dílko obsahuje rukopisnou dedikaci Le Corbusiera: „Amicalement à Karel Teige Le fanatique de la fonction. Votre humble victime Le Corbusier“ a pod tím dodatek: „ce serait intéressant pour le[s] lecteur[s] de Stavba“.⁵⁵

Salvador Dalí (1904–1989)

Také surrealistický malíř a sochař Salvador Dalí zanechal v Teigově knihovně svoji „stopu“. Tou je především kniha *La Conquête de l'irrationnel*, kterou obdrželi v červenci roku 1935 při pařížské návštěvě členové české surrealistické skupiny Vítězslav Nezval, Jindřich Štýrský a Toyen. Dalí jim věnoval svůj nově vydaný titul ve dvou exemplářích, Nezvalovi přímo a Teigemu „na dálku“. Do obou vepsal stejné věnování: „Hommage de l'auteur S. Dalí“.⁵⁶ Teige si knihu podepsal „Karel Teige 1935“. Exemplář z Nezvalovy knihovny je uložen v Knihovně Památníku národního písemnictví, ve fondu jeho osobní knihovny.⁵⁷

Závěr

Osobní knihovny protagonistů avantgardního spolku Devětšil a členů pražské surrealistické skupiny se jako celky většinou nedochovaly anebo jsou veřejnosti nepřístupné. Nicméně knižní sbírka Karla Teiga měla ve svém nešťastném osudu po smrti majitele přece jen více štěstí, a tak je společně s knižní sbírkou Vítězslava Nezvala, která je uložena v Knihovně Památníku národního písemnictví v Praze,⁵⁸ cenným dobovým kulturním svědectvím. Teigova i Nezvalova knihovna vypovídají jak o knižních a čtenářských zájmech svých vlastníků, tak o jejich bohatých kontaktech s francouzským avantgardním kulturním prostředím a francouzskými i evropskými umělci ve Francii žijícími, kteří je ovlivnili v jejich vlastních uměleckých a kulturních aktivitách a jejichž dílům otevřeli často dveře ke vstupu do české literatury a kultury.

Kolekce knih pocházející z Teigovy knihovny, která se dochovala v Knihovně Národního muzea, sice ještě čeká na svoje podrobnější zpracování a vyhodnocení, ale první sondy provedené v rámci projektu „PROVENIO“ naznačily, jaké zajímavé tituly, nezřídka s velmi unikátními rukopisnými dedikacemi, obsahuje.

Silné zastoupení knih francouzských a frankofonních umělců v Teigově sbírce, jež je dáno jeho profesními aktivitami a kontakty, je podobně jako u Hanuše Jelínka dáno umělcovým frankofilstvím. Teige znal francouzský jazyk, francouzské, zejména pařížské prostředí a podobně jako Hanuš Jelínek budoval mosty mezi Prahou a Paříží. Česká umělecká avantgarda, především ta básnická, meziválečného období objevovala však Francii a francouzskou kulturu jinak, než tomu bylo na sklonku 19. století a v letech před první světovou válkou.

Hanuš Jelínek jako básník a překladatel patřil k oné básnické a překladatelské generaci, které sice uhranula poezie Charlese Baudelaira,⁵⁹ ale která upínala svoji čtenářskou i překladatelskou pozornost v prvé řadě k poezii symbolistní a posymbolistní (ať k lyrice teskně melancholické či poezii opěvující krásy života), jež byla jednou z pokračujících linií francouzského symbolismu. Svědčí o tom nejen Jelínkova angažovanost v přípravách vydání velké antologie francouzské poezie v letech 1915–1916, spolu s Karlem Čapkem, Viktorem Dykem, Arnoštem Procházkou aj., k němuž nakonec z řady důvodů nedošlo, ale především překlady francouzské poezie otiskované v časopisech i knižně. Je ovšem pravdou, že Jelínek nikdy neztratil přehled o současném francouzském básnictví; sledoval jej i po vstupu Guillaumea Apollinaira do francouzské a české poezie. Dokládají to jeho překlady některých básní Apollinairových, Philippa Soupaulta, Georgette Ribemont-Dessaignese či Paula Eluarda,

⁵³ Kniha vznikla po přednáškovém turné Le Corbusiera v Jižní Americe v r. 1929 (Buenos Aires, Montevideo, São Paulo a Rio de Janeiro).

⁵⁴ FOND TEIGE, sign. Teige 131.

⁵⁵ FOND TEIGE, sign. Teige 129. P. Jeanneret vepsal také dedikaci do Le Corbusierovy knihy *Urbanisme* (Paris 1924) viz FOND TEIGE, sign. Teige 3758; a také do knihy *L'art décoratif aujourd'hui* (Paris 1925) viz FOND TEIGE, sign. Teige 130.

⁵⁶ FOND TEIGE, sign. Teige 3674.

⁵⁷ Knihovna Památníku národního písemnictví, sign. Nezval 289. Nezval měl s Dalího podpisem ještě další knihu – *La femme visible* (Paris 1930), sign. Nezval 599.

⁵⁸ BÍLKOVÁ, Eva a kol. 1997.

⁵⁹ Také Teige uznával Baudelairovu poezii, i když na rozdíl od Jelínka preferuje proud jeho „čisté funkcionální“ poezie. Ve studii, kterou Teige doprovodil českou verzí Baudelairovy prózy *Fanfarlo* (vyšlo v překladu Jožky Nevařilové v Praze 1927, s Teigovou typografickou úpravou i obálkou) napsal: „Snad by dnešní básníci nemohli se ani odvážití [...], do oblastí invence a básnického dobrodružství, snad by nemohli propátratí ona bílá místa na mapě estetiky, kdyby těmto výpravám nezářilo světlo Majáku díla Charlese Baudelaira.“ Citováno podle ČTENÍ O KARLU TEIGOVÍ 2015, s. 98–99.

kteří vyšly časopisecky (*Lumír* aj.) a také ve dvou antologiích (*Ze současné poezie francouzské od symbolismu k dadaismu* z r. 1925 a *Má Francie* z r. 1938).⁶⁰ Stoupencem experimentující avantgardní dadaistické a surrealistické poezie však Jelínek evidentně nebyl. Z Apollinaire si např. vybral lyrické verše milostné, které odpovídaly jeho hudebně lyrickému a melancholickému uměleckému naturelu. J. Fryčer ve svém hodnocení Jelínkova přístupu k současné francouzské poezii uvádí, že přejal některé překladatelské principy Otokara Fischera, ale „volil kompromisní řešení a vyhýbal se krajnostem“, a souhlasí s Albertem Pražákem, že Jelínek ve svém díle „pečoval o rovnováhu mezi tradicí a průbojem“.⁶¹ Jelínek nebyl zjevně ani jejím přílišným čtenářem (skladba jeho knihovny to jasně dokládá).⁶² Jelínkovy překlady francouzské poezie lidové (*Zpěvy sladké Francie*, 1925 a *Nové zpěvy sladké Francie*, 1930), kde mohl uplatnit více svůj přirozený cit pro poetiku a melodičnost lidových písní (jako vynikající znalec i zpěvák lidové poezie francouzské i české), tak zastínily svojí popularitou i překladatelským mistrovstvím jeho překlady moderní francouzské poezie.

Seznam pramenů a použité literatury:

- FOND TEIGE.** Knižní celek Karla Teiga, sign. Teige. Knihovna Národního muzea.
- FOND JELÍNEK.** Knižní celek Hanuše Jelínka, sign. Jelínek a další signatury základního fondu. Knihovna Národního muzea.
- KNIHOVNY VÝZNAMNÝCH ČESKÝCH OSOBNOSTÍ** [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <<http://www.osobniknihovny.cz/>>.
- PROVENIO-TEIGE:** Databáze „PROVENIO“. Knihovna Národního muzea [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <<http://opac.nm.cz/authorities/37361>>.
- BÍLKOVÁ, Eva a kol. 1997:** *Vítězslav Nezval (1900–1958). Soupis osobního fondu.* Zpracovala Eva Bílková a kol. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1997. Edice inventářů č. 489.
- BOHATEC 1967:** BOHATEC, Miloslav. Literární pozůstalost Karla Teiga. *Literární archiv PNP*, 1967, roč. 2, s. 219–222.
- BROUK 2008:** BROUK, Bohuslav, DEBNAR, Viktor A. (ed.). *Zde trapno existovat.* Brno: Host, 2008. Dostupné též z: <<https://bohoslavbrouk.wordpress.com/>>.
- CATALANO 2013:** CATALANO, Alessandro. Hledání nového umění před první světovou válkou. In: *Souvislosti* 2013, č. 4 (Neznámý Čapek) [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <<http://souvislosti.cz/clanek.php?id=1568>>.
- ČTENÍ O KARLU TEIGOVI 2015:** WIENDL, Jan (ed.). Čtení o Karlu Teigovi. *Vize, realizace, divergence 1919–1938.* Praha: Institut pro studium literatury, 2015.

Hanuš Jelínek nebyl jen spisovatel – básník, překladatel – a literární vědec (tyto dvě části jeho osobnosti, tj. fanfaronské bohémství a seriózní učenost tvořily nerozlučnou jednotu), ale byl také „homo publicus“ a „homo socialis“. Vedle jeho politicko-kulturní angažovanosti (zejména kolem vzniku československého státu a krátce po něm) a publicistických aktivit (dlouholetý redaktor *Lumíra*), je záslužná jeho celoživotní organizátorská a propagátorská angažovanost v oblasti česko-francouzských vztahů. Jelínek oficiálně i soukromě přijímá a organizuje návštěvy francouzských spisovatelů a umělců a aktivně sleduje dění na kulturním poli česko-francouzské spolupráce.

Mladá česká avantgardní generace frankofonně zaměřená vedená Nezvaletm, Teigem či Hoffmeisterem aj. vzhlížela k osobnosti Hanuše Jelínka s úctou, případně i obdivem, byť se jejich pohled na francouzskou kulturu umělecky i ideově lišil a umělecká receptce francouzských kulturních podnětů byla nutně rozdílná.⁶³ Hravost a lehkost její poezie i bohémský styl života, opojení moderními uměleckými i kulturními proudy a radost ze vzájemných kulturních výměn však v sobě v mnohém nese právě pečeť osobnosti Hanuše Jelínka.

- FIALOVÁ 2016:** FIALOVÁ, Jana. *Osobní knihovna Karla Teigeho – knihovna jako pramen studia literární historie.* Bakalářská práce. Ved. Mgr. Alena Petruželková. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2016.
- FRYČER 1983:** FRYČER, Jaroslav. Básnické překlady Hanuše Jelínka. In: *Hanuš Jelínek. Básnické překlady.* K vyd. přípr. Karel Palas a Vlastimil Válek. Praha: Odeon, 1983, s. 7–56.
- HAMANOVÁ 1968:** HAMANOVÁ, Růžena: *Karel Teige (1900–1951). Literární pozůstalost.* Praha: Památník národního písemnictví, 1968. Edice inventářů č. 180.
- HAMANOVÁ 1990:** HAMANOVÁ, Růžena. Dopisy Karla Teiga Emy Häuslerové. In: *Pocta Karlu Čapkoví.* Praha: Památník národního písemnictví 24, 1990, s. 189–251.
- HOFFMEISTER 1988:** HOFFMEISTER, Adolf. *Podoby & předobrazy.* Praha: Československý spisovatel, 1988.
- JELÍNEK 1925:** JELÍNEK, Hanuš. *Ze současné poesie francouzské. Od symbolismu k dadaismu.* Praha: Alois Srdce 1925.
- JELÍNEK 1935:** JELÍNEK, Hanuš. *Histoire*
- JELÍNEK 1938:** JELÍNEK, Hanuš. *Má Francie. Francouzští básníci nové doby.* Praha: Melantrich 1938.
- JELÍNEK 1983:** JELÍNEK, Hanuš. Básnické překlady. K vyd. přípr. Karel Palas a Vlastimil Válek. Praha: Odeon, 1983.
- KALISTA 2005:** KALISTA, Zdeněk. Karel Teige a historie. In: *Souvislosti*, 2005, č. 1 [online]. [2016] [cit. 2016-07-04]. Dostupné z: <http://souvislosti.cz/clanek.php?id=252>.
- KONEČNÁ 2015:** KONEČNÁ, Jana. Karel Teige. In: KAŠPAROVÁ, Jaroslava – ŠÍPEK, Richard (eds.) *Ex libris... Ex bibliotheca... Knižní sbírky Národního muzea a jejich dřívější majitelé.* Praha: Národní muzeum, 2015, s. 217–219.

⁶⁰ JELÍNEK 1925, JELÍNEK 1938 a JELÍNEK 1983, s. 475–675. O překladech Jelínkovy současné francouzské poezie srov. též FRYČER 1983, s. 16–23, 56.

⁶¹ FRYČER 1983, s. 55.

⁶² Apollinaire znal nejen z originálu (i když se v jeho knihovně jeho knihy v originále nenacházejí), ale též určitě z Čapkových překladů a zjevně i z překladu Kalisty (Kalistův výbor z Apollinairovy poezie vyšel roku 1933 pod názvem *Alkoholy*). Druhé vydání Kalistových překladů z r. 1946, které se nachází v Jelínkově osobní knihovně, však Hanuš již v ruce neměl (do sbírky se dostalo až po jeho smrti a patřilo patrně Boženě Jelínkové-Jiráskové).

⁶³ V Jelínkových francouzsky psaných dějinách české literatury *Histoire de la littérature tchèque* z roku 1935 najdeme tuto autorovu zmínku, jež dokazuje, že i Jelínek Teigův přínos česko-francouzským vztahům oceňoval, přestože názorově se s ním neztotožňoval: „*M. Teige s'intéresse à tous les arts, à la littérature et à la poésie autant qu'à la peinture ou à l'architecture, car il a un sentiment très juste de l'unité profonde de l'Art. Il eut la chance de se former dans la sphère de l'influence française; son style, sa pensée s'en ressentent à leur avantage; même quand il soutient des opinions discutables, il reste clair. Son influence sur sa génération est considérable...*“ (JELÍNEK 1935, s. 437).

LE CORBUSIER 1931: LE CORBUSIER. Obrana architektury. Odpověď Karlu Teigovi. In: *Musaion. Sborník pro moderní umění*. Praha: Aventinum - Ot. Štorch-Marien, 1931, s. 27–52.

MUSIL 2009: MUSIL, Michal. *Estetické aspekty v teorii a díle Le Corbusiera*. Magisterská diplomová práce. Ved. práce prof. PhDr. Jan Sedlák, CSc. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Seminář estetiky, 2009. Dostupné též z: <is.muni.cz/th/145455/ff_m/Zaverecna_prace_Le_Corbusier.doc>.

NEZVAL 1978: NEZVAL, Vítězslav. *Z mého života*. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1978.

Les livres de provenance française dans la collection de Karel Teige, critique et théoricien de l'art, conservée à la Bibliothèque du Musée national à Prague

Cette contribution a pour objet la bibliothèque particulière de Karel Teige (1900-1951), critique et théoricien tchèque, promoteur important de l'art moderne et des mouvements d'avant-garde. Vendue par des membres de sa famille en 1954, elle a été déposée à la Bibliothèque du Musée national de Prague. (Il est à noter qu'en 1994 les Archives Centrales d'État ont cédé une partie de la bibliothèque de Teige – 511 volumes – à la Bibliothèque du Musée de la littérature tchèque ; le fonds littéraire Karel Teige a été déposé aux Archives de ce même Musée.)

Les livres de Teige administrés par le Musée national forment un ensemble de 3 828 volumes relevant avant tout du domaine de l'histoire de l'art moderne (théorie de l'art, monographies d'artistes). Parus en tchèque, anglais, français, allemand, russe et d'autres langues encore, on trouve parmi eux des œuvres littéraires françaises (en particulier de la poésie contemporaine), des livres politiques et philosophiques, ainsi que de nombreuses revues. À quelques exceptions près, ces livres ne sont pas encore catalogués – depuis 2013, les nouvelles acquisitions sont répertoriées dans le catalogue en ligne.

Cet article apporte des informations sur les livres offerts à Karel Teige par d'importants représentants des courants artistiques modernes, principalement français, avec lesquels Teige était en contact ou collaborait, entre autres : le poète et auteur dramatique Philippe Soupault (1897-1990), qui a visité Prague en 1927 – voir sa dédicace dans le recueil dont il est l'auteur avec André Breton, *Les Champs magnétiques*, de 1919 (cote Teige 3361, ill. n° 1) ; le poète, prosateur et fondateur principal du surréalisme André Breton (1896-1966), qui a offert à Teige en 1935, lors de sa visite en Tchécoslovaquie, son livre *Le Revolver à cheveux blancs*, de 1932 (cote Teige 3374, ill. nr. 3) ; ou encore le poète Paul Éluard (1895-1952),

SEIFERT 1982: SEIFERT, Jaroslav. *Všechny krásy světa*. Praha: Československý spisovatel, 1982.

SKRZNASKRZ 2002: SERVANT, Catherine, ŠETLÍK, Jiří, ŠLAJCHRT, Viktor, VRBA, Tomáš. *Skrznaskrz. Les Tchèques et la France au cours des siècles*. Prague: Gallery, 2002.

SRP, Karel. *Karel Teige 1900–1951*. Praha: Torst, 2001

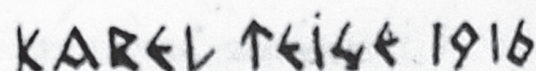
TEIGE 1928–1929: TEIGE, Karel. *Mundaneum. Stavba*. 1928–1929, 7, s. 145–155.

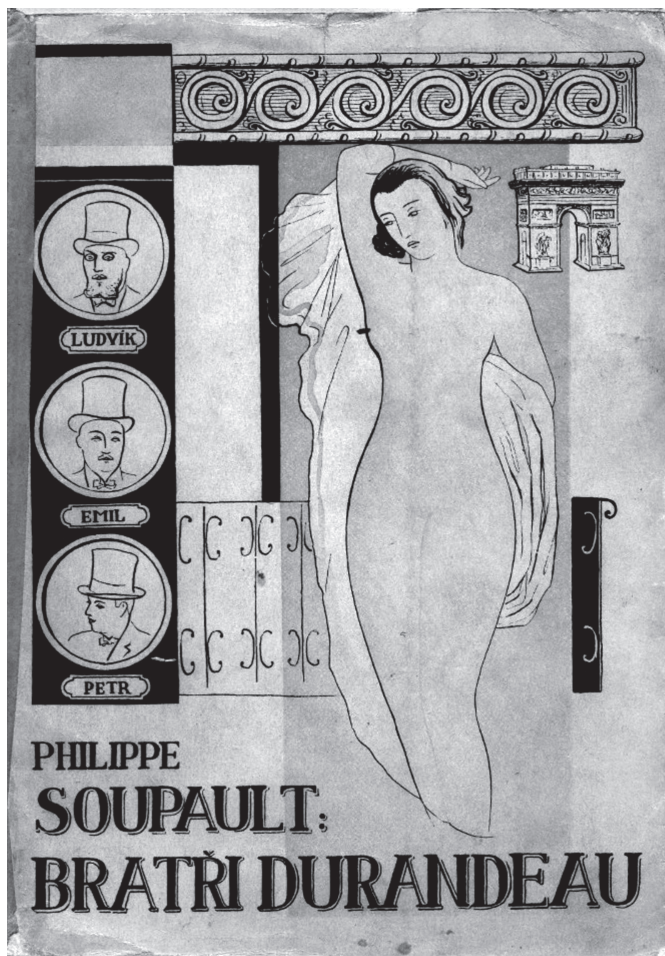
TEIGE 1931: TEIGE, Karel. Odpověď Le Corbusierovi. In: *Musaion. Sborník pro moderní umění*. Praha: Aventinum – Ot. Štorch-Marien, 1931, s. 52–53.

qui a offert à Teige son livre *Facile* (1935) avec sa dédicace et celle du peintre et photographe américain Man Ray, auteur des illustrations (cote Teige 3453, ill. n° 5). Parmi les livres qui étaient en possession de Teige, on trouve aussi *Où boivent les loups* de Tristan Tzara (1896-1963), livre publié à Paris en 1932 et conservé avec la dédicace du fondateur du dadaïsme (cote Teige 675, ill. n° 7).

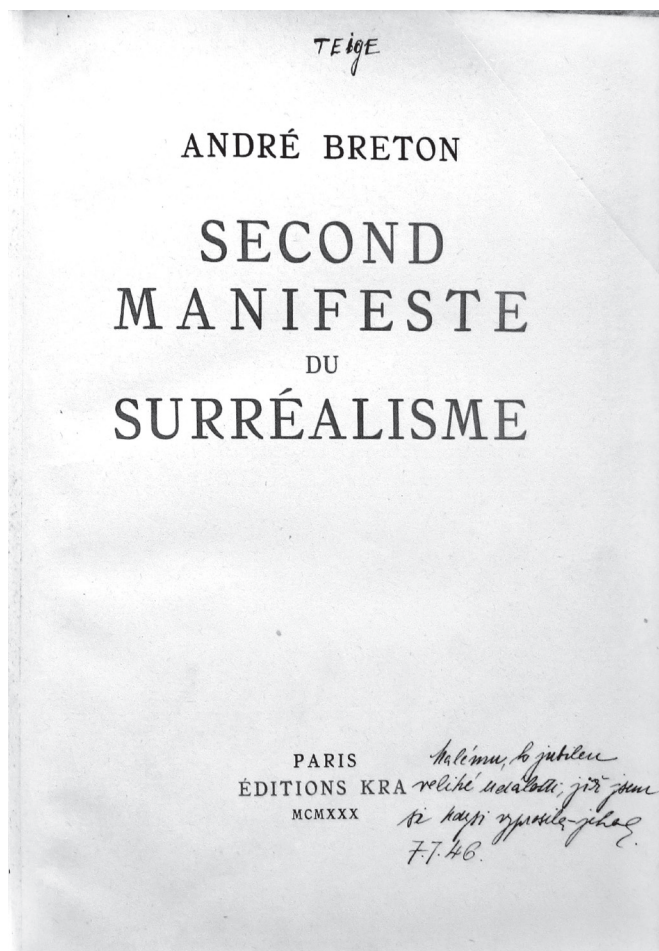
Teige a également été en contact direct ou épistolaire avec d'autres personnages importants de l'art moderne liés à la littérature et la culture françaises, ainsi qu'en témoigne sa collection de livres. Cette contribution se concentre sur plusieurs dédicaces : celle du livre *Précisions* de l'architecte Le Corbusier (1887-1965), publié en 1939 (cote Teige 131, ill. n° 9), celle des *Mots en liberté futuristes* de Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944), édités à Milan en 1919 (cote Teige 3387, ill. n° 10), et encore les dédicaces de Salvador Dalí (1904-1989). À l'occasion du séjour de Vítězslav Nezval, Jindřich Štýrský et Toyen à Paris au mois de juillet de 1935, Dalí a offert aux visiteurs tchèques deux exemplaires de son livre *La Conquête de l'irrationnel*. Le premier a été remis personnellement à Nezval (le livre s'est conservé dans le fonds de la Bibliothèque du Musée de la littérature tchèque), tandis que le second, portant la même dédicace, « Hommage de l'auteur S. Dalí », était adressé, « à distance », à Karel Teige (Bibliothèque du Musée national, cote Teige 3674, ill. n° 12).

La présence imposante des livres d'artistes français et francophones au sein de la collection Teige, liée aux activités et contacts professionnels de l'artiste, est évidemment à mettre sur le compte de sa francophilie : à l'instar de Hanuš Jelínek, Teige connaissait la langue française, le milieu français, surtout parisien, et s'appliquait à établir des ponts entre Prague et Paris. Toutefois, l'avant-garde artistique tchèque de l'entre-deux-guerres, en particulier celle des poètes, avait de la France et de la culture française une approche bien différente de celles qui avaient pu avoir cours au tournant des XIXe et XXe siècles et dans les années précédant la Grande Guerre.

Obálka podle návrhu Karla Teiga pro český překlad Soupaultova románu Les Frères Durandea (Praha 1926)

Second manifeste du surréalisme (Paris 1930). S rukopisnou dedikací Evy Ebertové z r. 1946 (Knihovna Národního muzea, sign. Teige 3277)